

Nr 263.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder för lagring av brännolja för jordbrukets behov; given Stockholms slott den 3 maj 1940.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 maj 1940.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ,

Efter gemensam beredning med cheferna för finans-, handels- och folkhushållningsdepartementen anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp:

Enligt förordningen den 10 juni 1938 (nr 367) angående handel med vissa mineraloljor åligger det den, som för försäljning i oförändrat skick till avnämare inom riket från utrikes ort inför olja, att, i den mån Kungl. Maj:t därom förordnar, vid envar tid under året hålla lager av olja inom riket, motsvarande viss procent av den myckenhet, han av dylik olja under näst-föregående kalenderår försålt till avnämare inom riket. Liknande bestämmelser gälla beträffande råolja, som inom landet raffineras, samt för inhemska raffinadprodukter.

Med stöd av ovannämnda förordning har Kungl. Maj:t dels i kungörelse den 30 juni 1938 (nr 477) bestämt lagringsprocenten för tiden från och med den 1 januari 1939 till och med den 30 juni 1939 till tio och för tiden efter

Bihang till riksdagens protokoll 1940. 1 saml. Nr 263.

sistnämnda dag till tjugu, dels i kungörelse den 12 maj 1939 (nr 162) bestämt lagringsprocenten för tiden efter den 30 juni 1940 till tjugufem. Sistnämnda förordnande gäller för lager av bensin, fotogen samt motor- och pannbrännolja, medan för lagring av nativ olja (crude oil) fortfarande gäller det i kungörelsen den 30 juni 1938 fastställda procenttalet tjugu.

Vid 1938 års riksdags behandling av förevarande ärende (prop. nr 233; r. skr. nr 10, 228 och 348) räknade man med att uppnå en upplagring, motsvarande minst 30 % av årsförbrukningen i riket. Då de för en dylik lagring tillgängliga cisternanläggningarna icke voro tillräckliga, framträdde behov av nya lagringsutrymmen. För tillgodoseende av detta förordade Kungl. Maj:t främst lagring i plåtcisterner, förvarade i utsprängda hålrum i berg. I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag anvisade riksdagen *dels* under titeln ett reservationsanslag av 20 000 kronor till Försöksverksamhet beträffande oljelagring, *dels* såsom kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor till Försöksanläggningar för oljelagring. 1938 års riksdag upptog vidare å beredskapsstat för budgetåret 1938/39 tvenne förskottsanslag å sammanlagt 4 000 000 kronor till bombsäkra utrymmen.

I riksstaten för budgetåret 1939/40 ha upptagits (r. skr. nr 47) tvenne mot sistnämnda förskottsanslag svarande reservationsanslag av sålunda tillhoppa 4 000 000 kronor. Vidare ha å beredskapsstat för samma budgetår upptagits tvenne förskottsanslag till ett sammanlagt belopp av 6 000 000 kronor till sprängningsarbeten och cisternanläggningar för oljelagring. Å tilläggsstat I till riksstaten å kapitalbudgeten, fonden för förslag till statsverket, anvisade 1939 års urtima riksdag (skr. nr 37) dels till Sprängningsarbeten m. m. för oljelagring ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor, dels till Cisternanläggningar för oljelagring ett reservationsanslag av 600 000 kronor, dels ock till Anläggningar för oljelagring ovan jord ett reservationsanslag av 8 000 000 kronor. 1940 års riksdag har för sistberörda ändamål anvisat ytterligare 1 000 000 kronor.

De av riksdagen godkända grunderna för bestridande av kostnaderna för ifrågakvarande anläggningar innefatta i huvudsak följande.

Kostnaderna för utsprängning av erforderliga lagringsrum åvila helt statsverket. Anslaget till sprängningsarbeten kan ej blott användas för utförande av dylika arbeten i statlig regi utan även för utlämnande av bidrag åt kommuner eller enskilda, vilka önska komma i åtnjutande därav för arbeten av ifrågakvarande slag. Beträffande cisterner gälla såväl för bombsäkra anläggningar som för anläggningar ovan jord särskilda regler. I de fall, då staten är ägare eller innehavare av den mark, å vilken anläggningen skall uppföras, ombesörjes anskaffandet av cisternerna och deras iordningställande av staten genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens försorg. Upplåtas de färdiga anläggningarna åt enskilda företag, skola dessa erlägga hyra, så beräknad att skälig förräntning av de i anläggningen investerade medlen erhålles. Vid

uthyrning av underjordiska cisternanläggningar beräknas hyran allenast med hänsyn till kostnaderna för motsvarande cisterner ovan jord. I de fall, då cisternerna begagnas av enskilda företag, som själva äga eller innehava den mark, varå cisternerna uppföras, får arbetet utföras genom vederbörande företags egen försorg, varvid amorteringslån av statsanslag må lämnas mot skälig ränta. Underhållet av cisternerna skola de företag svara för, som begagna sig av desamma.

Till främjande av en ökad enskild lagring av brännolja för jordbrukets behov ha särskilda åtgärder vidtagits. Sålunda har 1939 års lagtima riksdag (skr. nr 255) godkänt, att avtal angående lagring av brännolja för jordbrukares behov finge träffas i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet för den 31 mars 1939 (prop. nr 251) föreslagits.

Berörda avtal avse att genom Svenska lantmännens riksförbunds försorg skall lagras dels vid vissa lagercentraler och dels hos enskilda jordbrukare förråd av fotogen eller annan brännolja för traktormotorer eller andra motorer tillhörande de till avtalen anslutna jordbrukarna och avsedda att användas vid deras jordbruk. Kostnaderna för såväl lagringsåtgärderna som anskaffande av lagren skola bestridas av riksförbundet eller de till avtalen anslutna föreningar eller enskilda personer. Staten å sin sida garanterar enligt avtalen att, i händelse av beslag eller annat statligt förfogande över dylikt brännoljelager, de i avtalen avsedda förråden intill en myckenhet av 8 000 liter per med avtalet avsedd explosionsmotor i första hand skola få användas i respektive lagerdeltagares jordbruk. Endast om landets intresse så oundgängligen fordrar, skall staten äga att helt eller delvis förfoga över nämnda förråd för annans räkning än lagerdeltagarnas. I så fall skola emellertid dessa vara berättigade till ersättning dels för lagringskostnaderna, beräknad efter 1,5 öre per liter och år från den tidpunkt lagerdeltagaren anslutit sig till lagringen, för den kvantitet som tagits i anspråk, dels ock för själva varan efter gällande marknadspris, dock minst marknadspriset vid inköpstillfället. Avtalen äro avsedda att gälla till den 1 januari 1945 och skola, därest uppsägning icke sker, förlängas för fem år för varje gång. Kontrollen över den lagringsverksamhet, varom här är fråga, handhaves av statens reservförrådsnämnd.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 56) i ämnet framförde jordbruksutskottet vissa önskemål i fråga om lagringen av brännolja hos jordbrukare. Utskottet anförde härom, att det förefölle utskottet ovisst, huruvida den föreslagna oljelagringen skulle få tillräcklig anslutning, därest finansieringen av densamma helt skulle påvila jordbrukarna. På grund härav och då det här i själva verket vore fråga om ett viktigt statsintresse, nämligen att jordbruksproduktionen skulle upprätthållas under en eventuellt uppkommande kris, syntes det utskottet böra övervägas, om ej för oljelagringens mera allmänna genomförande ytterligare åtgärder erfordrades för

att underlätta jordbrukarnas finansiering av lagringen. Dylika åtgärder borde dock enligt utskottet icke ske under sådana villkor, att lagerdeltagarnas rätt att vid kristillfälle behålla den lagrade varan därigenom minskades. Vad beträffade den bidragsform, som föreslagits i en inom andra kammaren väckt motion, nr 480, nämligen att ur anslaget för statlig lagerhållning skulle utlämnas bidrag till tankanläggningar hos enskilda jordbrukare med intill 50 % av kostnaden, syntes det utskottet tveksamt, huruvida denna bidragsform vore lämplig.

I skrivelse den 23 februari 1940 har *statens livsmedelskommission*, med överlämnande av en inom dess produktionsavdelning utarbetad promemoria angående tryggandet av jordbrukets behov av bränn- och smörjoljor, hemställt, att åtgärder i sådant syfte måtte vidtagas. För egen del har kommissionen därvid anfört i huvudsak följande:

Kommissionen, som förutsatte, att möjligheterna att på annan väg, främst genom förmedling av den normala handels organ, åstadkomma en lagring av drivmedel för jordbrukets behov i annan ordning komme under omprövning, ville förorda, att därjämte i första hand, efter den ytterligare utredning, som kunde anses erforderlig, medel anvisades till anskaffande för statens räkning av 20 stora cisterner, var och en rymmande 1 000 kbm, för ifrågasvarande lagring. Kostnaderna härför hade beräknats till 60 000 kronor för komplett cisternanläggning eller tillhoppa 1 200 000 kronor.

Därjämte ansåge sig kommissionen böra föreslå sådant tillägg till 1939 års lagtima riksdags beslut angående lagring av brännolja hos jordbrukare, att lagerhållarna utöver därigenom tillförsäkrade fördelar antingen kunde erhålla bidrag av statsmedel med intill 50 % av totala anläggningskostnaden för mindre cisternanläggningar vid de enskilda jordbrukare eller inom arbetsblocken eller och möjligheter att hyra av staten anskaffade dylika cisterner. Erforderligt anslag, beräknat efter 50 % av totala anläggningskostnaden, kunde uppskattas till cirka 1 200 000 kronor för 2 000 cisternanläggningar. Skulle det anses lämpligare att utlämna cisterner till lagerhållare mot viss årshyra enligt sistnämnda alternativ, ökades medelsbehovet för samma antal anläggningar till cirka 2 000 000 kronor.

Den av livsmedelskommissionen överlämnade promemorian har i huvudsak följande innehåll:

För att motverka följderna av en utav mobilisering förorsakad brist på mänsklig arbetskraft och dragare vid jordbruket måste åtgärder vidtagas i syfte att underlätta en ökad användning av tillgängliga jordbruksmaskiner. En av de första förutsättningarna härför vore att behovet av bränn- och smörjoljor till jordbrukets traktorer, dragbilar och stationära motorer bleve säkrat.

Huru stor del av landets totala förbrukning av motorfotogen, som komme på jordbrukets del, kunde icke avgöras, förrän resultatet av pågående inventering föreläge färdigt. Att den ojämförligt största delen använts till jordbrukstraktorer eller andra motorer inom jordbruket vore emellertid ställt utom allt tvivel och framginge för övrigt av kommissionens approximativa beräkningar. Om ännu större knapphet på arbetskraft vid jordbruket skulle

uppstå under 1940 än vad tidigare varit fallet, komme sannolikt behovet av motorfotogen att öka högst avsevärt.

Nuvarande lagringsmöjligheter vore icke av den storlek, att lagren av brännolja kunde ökas i önskvärd omfattning, varför större lagringsutrymmen måste skapas. Därvid borde hänsyn tagas till, att lagren erhöles så stor spridning som möjligt, vilket enklast kunde åstadkommas genom lagring hos jordbrukarna. Försök hade redan gjorts att åstadkomma beredskapslagring av motorbränsle hos enskilda jordbrukare genom avtalet den 8 juli 1939 mellan staten och Svenska lantmännens riksförbund om lagring av brännolja för jordbrukets behov. Med stöd av detta avtal hade Svenska lantmännens riksförbund under sommaren 1939 igångsatt propaganda för lagring av brännolja hos jordbrukarna. För att samtidigt begränsa kostnaderna för cisternanläggningar, vilka enligt avtalet skulle bekostas av lagerhållaren, hade riksförbundet beställt 300 cisterner från utlandet till betydligt lägre pris än det, till vilket dylika cisterner kunde erhållas i Sverige. Endast en mindre del av dessa cisterner hade emellertid hunnit inkomma före krigsutbrottet, och därefter hade leveranserna blivit mycket fördröjda. Sålunda hade endast 148 cisterner inkommit, men vederbörande leverantör ansåge sig så småningom kunna fullgöra leveranserna. Även om samtliga 300 cisterner i sinom tid inkomme till landet ökades därigenom icke lagringsmöjligheterna i önskvärd grad, emedan endast en relativt obetydlig del av årsbehovet skulle kunna lagras i desamma. Åtgärder borde därför vidtagas i syfte att med det snaraste tillverka dylika cisterner i större omfattning än hittills inom landet. Kostnaderna för de svenska cisternerna vore emellertid betydligt högre än för de utländska, varför de i sagda avtal tillförsäkrade fördelarna med lagringen icke vore till fyllest för att åstadkomma önskvärt intresse härför bland jordbrukarna.

Som förut nämnts, vore priset på de svenska cisternerna avsevärt högre än för de utländska och därjämte hade priset på olja ökat högst avsevärt, sedan frågan behandlades i riksdagen våren 1939, varför ekonomiskt stöd åt lagerhållarna för närvarande vore betydligt mera av behovet påkallat än tidigare.

Enligt gjorda beräkningar vore kostnaderna för anläggning av cisterner utav svensk tillverkning och inköp av motorfotogen i februari 1940 omkring 53 % högre än i augusti 1939. Därvid vore emellertid att märka, att priset på de utländska cisternerna visserligen endast stigit obetydligt, men då leveranserna från utlandet under rådande förhållanden, såsom av det föregående framginge, vore mycket osäkra, borde man icke räkna med att kunna erhålla flera cisterner därifrån än de redan beordrade.

Med hänsyn till den förut påpekade utomordentliga betydelsen av att jordbrukets behov utav brännolja tillgodosåges under alla förhållanden, syntes åtgärder med det snaraste böra vidtagas från statens och enskildas sida i syfte att skapa lagringsmöjligheter och anskaffa erforderliga kvantiteter olja av i första hand motorfotogen. Dylik lagring borde ske dels hos de enskilda jordbrukarna eller arbetsblocken, dels i större depåer i olika delar av landet. Visserligen funnes åtskilliga större cisternanläggningar för här ifrågasvarande ändamål i handelsns ägo, men dessa vore icke till fyllest för lagring av så stora kvantiteter motorfotogen och råolja (solarolja), som här förutsattes. Då dessa anläggningar därjämte ofta vore placerade i importstäderna kunde svårigheter uppstå med distributionen ut till de olika orterna vid mobilisering. Dessutom vore dylika lager i hamnstäderna mera utsatta för

förstörelse från en eventuell fiendes sida. Därför borde vid sidan av redan förefintliga lagerutrymmen skapas nya lagercentraler på lämpliga platser inom eller i närheten av större förbrukningscentra. Kostnaderna för anläggning av dessa centraler syntes helt böra bestridas med statsmedel. Beträffande behovet av medel för ifrågavarande ändamål kunde hänvisas till av Svenska lantmännens riksförbund utförda beräkningar och upprättade kalkyler. Riksförbundet hade räknat med färdigställande av 20 cisterner vardera rymmande 1 000 kbm, alltså lagringsutrymmen för tillhoppa 20 000 kbm. De av Svenska lantmännens riksförbund framlagda kalkylerna borde emellertid underkastas ytterligare granskning av därför lämplig myndighet. Därjämte borde frågan, om staten skulle sköta lagring och försäljning av oljorna vid ifrågavarande lagercentraler i egen regi, eller om desamma borde på vissa villkor uthyras till exempelvis Svenska lantmännens riksförbund, underkastas särskild prövning.

Vid sidan av ovannämnda större lagercentraler borde, som förut nämnts, även åstadkommas ökade lagringsmöjligheter hos de enskilda jordbrukarna. Även för detta ändamål erfordrades ekonomiskt stöd från statens sida för uppnående av önskvärt resultat. Ett dylikt stöd syntes uteslutande böra beröra kostnaderna för anskaffning och anläggning av oljecisterner. Däremot borde jordbrukarna själva bekosta oljan och samtidigt erhålla i ovannämnda avtal lämnad garanti beträffande dispositionen därav och ersättning, därest staten skulle nödgas förfoga över densamma.

Att lämpligt avväga ifrågavarande stöd vore emellertid förenat med betydande svårigheter. Man kunde dock genom vissa kalkyler visa vilka kapitalinvesteringar, som erfordrades för lagringen under olika förutsättningar.

Genom inköp på en gång av en större kvantitet olja hade jordbrukarna i augusti 1939 kunnat erhålla denna för 9 öre i stället för 11 öre per liter för mindre partier och därigenom göra en nettovinst på 24 kronor per år på lagring av 10 000 liter fotogen i cisterner av utländskt ursprung. Emellertid hade denna vinstmöjlighet tydligen varit för obetydlig i förhållande till kapitalutlägget för att stimulera intresset. Sedermera hade priset på oljan stigit, varjämte anläggningskostnaderna för cisterner av svensk tillverkning vore betydligt högre än för utländska sådana. Enligt en i februari 1940 inom Svenska lantmännens riksförbund uppgjord kalkyl över kostnaderna för lagring i cisterner av svensk tillverkning hade man erhållit följande resultat:

	Kr.
1 cistern à 10 000 liter komplett på platsen	1 400: —
<i>Omkostnader.</i>	
4 % ränta	56: —
10 % amortering	140: —
4 % ränta på 10 000 liter motorfotogen à 15 öre per liter	60: —
Summa omkostnader	256: —
Avgår 2 öre per liter i rabatt	200: —
Förlust	56: —

För närvarande skulle det alltså vara förenat med en direkt årlig förlust att företaga dylik lagring av brännolja.

Om man däremot räknade med, att staten lämnade ett bidrag till cistern-

anläggningar på 50 % av totalkostnaden härför i likhet med förslag i motion i andra kammaren nr 480 till 1939 års lagtima riksdag, kunde man beräkna att lagerhållaren finge vidkännas följande kostnader:

	Kr.
1 cistern à 10 000 liter komplett	700:—
<i>Omkostnader.</i>	
4 % ränta	28:—
10 % amortering	70:—
4 % ränta på 10 000 liter motorfotogen à 15 öre per liter	60:—
Summa omkostnader per år	158:—
Avgår 2 öre per liter i rabatt	200:—
Vinst	42:—

I detta fall skulle vederbörande jordbrukare kunna räkna med en vinst på 42 kronor per år. Denna vinst vore obetydligt större än den, man räknade med i augusti 1939, men man kunde förvänta, att statsbidraget som sådant kunde verka i någon mån stimulerande på intresset för lagring av brännolja. Därtill komme, att jordbrukarna under nuvarande förhållanden sannolikt insåge betydelsen av dylik lagring i avsevärt högre grad, än vad fallet hade varit före krigsutbrottet. Erforderligt statsbidrag för denna form av lagring utav drivmedel syntes därför kunna begränsas till 50 % av totala anläggningskostnaden.

Med hänsyn till svårigheterna att från utlandet erhålla de redan beställda 300 cisternerna, borde man, som nämnts, för närvarande knappast räkna med att från nämnda land kunna inom rimlig tid erhålla leveranser därutöver. Man kunde därför endast kalkylera med de svenska företagens möjligheter att tillverka cisterner. Enligt en av Svenska lantmännens riksförbund gjord undersökning av tillverkningskapaciteten hos de ledande företagen på nämnda område borde man kunna räkna med en inhemsk tillverkning under innevarande år av sammanlagt omkring 2 000 dylika cisterner. Detta antal borde med det snaraste beställas i två storlekar, nämligen med en rymd av 5 000 respektive 10 000 liter, ungefär hälften utav vardera slaget. Kostnaderna för staten, beräknade efter ett statsbidrag på 50 % av totala anläggningskostnaden, framginge av följande sammanställning:

Antal cisterner	Pris per cistern komplett kr.	Totalkostnad kr	Därför att bestridas av	
			statsmedel	vederbörande jordbrukare
1 000 à 10 000 liter	1 400	1 400 000	700 000	700 000
1 000 à 5 000 »	945	945 000	472 500	472 500
		Summa kronor	1 172 500	1 172 500

Skulle, trots allt, icke tillräckligt intresse förefinnas bland jordbrukarna för anskaffande av cisternanläggning, borde övervägas, huruvida icke staten helt skulle kunna bekosta själva cisternerna för att sedan mot en viss årlig hyra ställa dem till jordbrukarnas förfogande. Utgifterna för lagerhållarna skulle i så fall begränsas till kostnaderna för erforderlig gjutning och arma-

tur m. m. Antoge man, att sammanlagt 2 000 cisterner beställdes, skulle kostnaderna för staten uppgå till sammanlagt i runt tal 2 miljoner kronor, beräknade enligt följande kalkyl:

Antal cisterner	Pris per cistern	Totalkostnad
	kr	kr
1 000 à 10 000 liter	1 200	1 200 000
1 000 à 5 000 »	745	745 000
	Summa kronor	1 945 000

Efter leverans av samtliga förenämnda såväl svenska som utländska cisterner skulle jordbrukarna disponera sammanlagt 2 300 sådana. Av dessa kunde ungefär hälften beräknas rymma 5 000 liter olja och den andra hälften 10 000 liter. Sammanlagt skulle alltså 17 250 kbm, motsvarande cirka 13 800 ton brännolja kunna lagras i dessa cisterner. Därutöver kunde ganska betydande kvantiteter olja lagras på fat. Denna form för lagring vore av stor betydelse särskilt för det mindre jordbruket, som oftast icke kunde bära de med cisternanläggning förenade kostnaderna. Det torde därför kunna beräknas, att hos jordbrukare skulle i cisterner och på fat kunna lagras sammanlagt omkring 25 000 ton brännolja. Medräknades även lagringskapaciteten hos de föreslagna större cisternanläggningarna, skulle, om här ifrågavarande åtgärder vidtoges, lagringsutrymmen kunna skapas för lagring av över 40 000 ton brännolja för jordbrukets behov. Resterande del av årsbehovet skulle sannolikt kunna rymmas i redan förefintliga cisternanläggningar hos den privata handeln.

Frågan om ökad lagring av brännolja hos jordbrukare har även upptagits till behandling inom *statens reservförrådsnämnd*. I skrivelse den 29 februari 1940 har nämnden sålunda anmält, att nämnden avsåge att träda i förbindelse med hushållningssällskapen med förslag att åstadkomma lagring efter i huvudsak de principer, vilka låge till grund för den lagerhållning, som av flertalet vägstyrelser i landet ombesörjdes för nämndens räkning. Dessa principer ginge i korthet ut på att nämnden ombesörjde anskaffning av cisterner, bidroge med 40 % av anskaffningskostnaden samt sörjde för inköp av den till lagring avsedda varan, medan lagerhållaren hade att svara för 60 % av kostnaden för cisternernas anskaffning jämte frakt- och nedläggningskostnad ävensom för erforderlig omsättning av lagret. Vid den lagring av motorbränsle hos enskilda större jordbrukare eller jordbrukargrupper, som avsåges komma till stånd enligt nu nämnda principer, vore det av kostnadsskäl och även ur andra synpunkter av vikt att tillse, att lagren icke splittrades i alltför obetydliga partier. Nämnden hade därför tänkt sig att avtal om lagring i varje särskilt fall icke borde understiga 10 kubikmeter.

Efter remisser ha yttranden avgivits över livsmedelskommissionens framställning, av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 21 mars 1940 samt, över kommissionens och reservförrådsnämndens särskilda skrivelser, — efter

bensin- och oljenämndens hörande — av statens industrikommission den 20 mars 1940.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har i sitt yttrande berört i ärendet förebragta kostnads- och driftskalkyler samt förefintliga möjligheter att under nuvarande förhållanden anskaffa de ifrågasatta lagringskostnaderna. Styrelsen har härom i huvudsak anfört följande:

Den genomsnittliga kostnaden för var och en av de större cisternanläggningarna om 1 000 kbm hade beräknats till 60 000 kronor för komplett anläggning. Detta belopp vore med nuvarande prisläge för lågt, därest anläggningarna med avseende på kvalitet skulle motsvara i allmänhet tillämpade fordringar. Kostnaden för själva cisternen med grund borde ej beräknas lägre än 45 000 kronor. Den för rörledningen upptagna kostnaden förutsatte ett med avseende på kommunikationsförbindelser (närhet till kaj respektive järnväg och väg) synnerligen gynnsamt fall, varmed man endast sällan skulle kunna räkna. Såsom medelvärde vore nämnda kostnad därför med all säkerhet för låg. Å andra sidan borde en enklare och billigare plattform för fatupplag vara tillfyllest än den, som syntes hava avsetts med för denna post upptaget belopp. Ventiler och pumpar syntes ej hava medtagits i kostnadskalkylen. Detsamma gällde målning av cisternen ävensom tillfartsväg och körplan. Slutligen måste man räkna med en viss tomtkostnad.

Enär de lokala förhållandena (grundens beskaffenhet, kommunikationsförbindelser m. m.) varierade betydligt, vore det vanskligt att utan tillgång till närmare uppgifter beträffande de för anläggningarna ifrågasatta platserna göra en mera exakt kostnadsberäkning. Med hänsyn till vad förut anförts syntes den till 60 000 kronor beräknade kostnaden dock böra ökas med 20—25 %. Kostnaden för 20 anläggningar av ifrågavarande slag borde sålunda beräknas utgöra 1 440 000—1 500 000 kronor. Härvid räknade styrelsen med material av svensk tillverkning. Vid användning av utländskt material kunde grundkostnaden möjligen ställa sig lägre. Med tillägg för frakt- och tullkostnader i det senare fallet syntes kostnadsskillnaden emellertid bliva relativt liten.

Under rubriken »Allmänna kostnader» för en cisternanläggning om 1 000 kbm hade förutom ränta å anläggningskapitalet samt avskrivning upptagits en post, benämnd »Extra distributionskostnader», med 3 000 kronor. Benämningen av sistnämnda post vore oklar; det upptagna beloppet av 3 000 kronor syntes emellertid väl motsvara de rena driftkostnaderna, exklusive försäkringar, under ett år. Härutöver tillkomme dock underhållskostnaderna, vilka borde beräknas till 3 000 kronor per anläggning och år.

De för lagring hos de enskilda jordbrukarna ifrågasatta mindre cisternerna hade beräknats kosta 1 200 kronor för en 10 kbm cistern och 745 kronor för en 5 kbm cistern. Dessa kostnader avsåge enbart anskaffning av cisternerna, alltså ej erforderliga anordningar för vederbörande lagerplatser, vilka senare hade avsetts att bekostas av respektive lagerhållare själva.

Enligt ett av en svensk leverantör i mars 1940 avgivet anbud utgjorde kostnaderna för 10 och 5 kbm cisterner 1 100 respektive 800 kronor. Detta anbud kunde under nuvarande förhållanden ingalunda anses högt. Anskaffandet av det antal cisterner, som hade ifrågasatts, nämligen 2 000, förutsatte emellertid, att tillverkningen därav fördelades på ett betydande

antal verkstäder, däribland ett flertal mindre sådana. Priserna komme därvid säkerligen att i många fall ställa sig högre än enligt nämnda anbud. Därjämte tillkomme kostnaderna för armatur m. m., som lämpligen borde levereras i samband med cisternerna. Kostnaderna för 10 och 5 kbm cisterner borde därför ej beräknas lägre än 1 200 kronor respektive 900 kronor. För 1 000 cisterner av vardera slaget skulle den sammanlagda kostnaden sålunda bliva 2 100 000 kronor.

Beträffande möjligheten av att inom rimlig tid anskaffa de ifrågasatta skilda slagen av cisterner borde beaktas, att härvid ifrågakommande verkstäders leveransförmåga för närvarande i allmänhet redan vore hårt tagen i anspråk. Beställningar på bl. a. ett betydande antal cisterner till anläggningar, som utfördes genom statens försorg, hade sålunda redan placerats hos ett flertal verkstäder. Enligt genom styrelsens verkställd undersökning vore det dock möjligt att anskaffa det 20-tal cisterner om 1 000 kbm, som här hade ifrågasatts, inom en tid av omkring 6 månader, räknat från den tid, då eventuell beställning gjordes. Anskaffandet av hela antalet mindre cisterner (2 000 st.) skulle däremot ställa sig svårare. Leveransen därav finge i nuvarande läge sannolikt fördelas utöver en tid av $1\frac{1}{2}$ år.

Bensin- och oljenämnden har i förutberörda yttrande till industrikommissionen den 13 mars 1940 bland annat anfört följande:

För tillgodoseende av önskemålet om en ständig lagerhållning av motorfotogen, motsvarande jordbrukets årsbehov, erfordrades nytt lagringsutrymme med en sammanlagd kapacitet av åtminstone 20 000 kbm. Detta kunde ske genom

1) konsumentlagring — cisterner om 5 à 10 kbm hos enskilda större förbrukare eller intill 100 kbm hos lokala förbrukarsammanslutningar;

2) mellanhandslagring — cisterner å förslagsvis 1 000 kbm hos en eller flera rikssammanslutningar;

3) importörlagring — cisterner om 1 à 2 000 kbm eller mera som utbyggnad till oljebolagens befintliga lagrings- och distributionsorganisation.

Även en kombination av ovanstående alternativ kunde komma i fråga.

Bensin- och oljenämnden hade redan tidigare framhållit den stora betydelsen av ökad lagringskapacitet hos förbrukarna. Önskvärt vore, att dessa beredde sig möjlighet lagra minst 40 % av årsbehovet, varigenom man skulle kunna minska faran för skadegörelse från luften och motverka distributionssvårigheterna vid krig eller andra utomordentliga förhållanden. Härför kunde fat endast i mycket begränsad utsträckning komma till användning, och lagringen måste sålunda främst ske i cisterner. Erfarenheterna från tidigare försök att ordna cisternlagring hos lantbrukarna gäve emellertid vid handen, att en sådan anordning mötts med ytterst ringa förståelse från förbrukarnas sida. Med nuvarande prisläge på cisterner och fotogen syntes detta alternativ icke vara möjligt att realisera i någon större utsträckning inom rimlig tid och icke heller utan mycket betydande stöd från staten.

Det av livsmedelskommissionen framförda förslaget om mellanhandslagring i ett 20-tal cisterner å 1 000 kbm under förvaltning av Svenska lantmännens riksförbund innebure, då förbundet icke vore importör eller tillverkare, tillskapandet av ett nytt led i distributionsapparaten, som visserligen med hänsyn till riksförbundets karaktär av intresseorganisation kunde medföra vissa fördelar för konsumenterna men som även kunde hava mindre

önskvärda konsekvenser i fråga om fördyrade distributionskostnader. En ny distributionsorganisation måste nämligen då uppbyggas, och detta kunde knappast vara att förorda, enär den nuvarande vore mer än tillräcklig för behovens tillgodoseende. Denna fråga berördes icke alls i riksförbundets utredning. Som framginge av denna, skulle redan anläggningarnas utbyggnad kräva betydande bidrag från staten för att rörelsen över huvud skulle kunna gå ihop. Om meningen vore — vilket åtminstone indirekt kunde utläsas ur skrivelsen — att cisternanläggningarna skulle helt bekostas och avgiftsfritt ställas till förfogande av staten för att därigenom bereda möjlighet till jämvikt i anläggningarnas budget, funne sig nämnden nödsakad bestämt avstyrka en sådan anordning. Då andra företagare, som fått statliga anläggningar åt sig upplåtna, måste erlagga hyra, skulle det innebära en direkt subvention åt en konkurrent, om riksförbundet befriades från hyra m. m.

Det undandroge sig nämndens bedömande, huruvida Svenska lantmännens riksförbund hade förutsättningar och lämpligen borde åtaga sig den betydande arbetsuppgift och ekonomiska risk, som den med lagringen sammanhängande distributions- och affärsrörelsen innebure, och om det vore möjligt att inom rimlig tid komma till en från olika synpunkter godtagbar uppgörelse mellan riksförbundet och statsmakterna. En utredning i berörda hänseende, omfattande hela detta försörjnings- och distributionsproblem, måste givetvis utföras, innan det bleve möjligt att taga ställning till detta alternativ. Härvid måste också undersökas, i vad mån den ifrågasatta anordningen komme att öka den verkliga lagringskvantiteten.

Det tredje alternativet, en utbyggnad av oljebolagens lagringskapacitet, vore utan tvekan den enklaste och snabbaste vägen att åstadkomma den aktuella och brådskande lagerökningen. De ekonomiska förhållandena syntes kunna ordnas efter samma linjer, som vore tänkta i fråga om de under byggnad varande bensincisternerna, och lagerökningen skulle kunna tryggas genom höjande av den författningsenliga lagringsskyldigheten. Den erforderliga utredningen om cisternernas storlek och placering vore möjlig att åstadkomma på kort tid.

Med hänsyn till behovet av snabb handling i ifrågavarande angelägenhet ville bensin- och oljenämnden tillstyrka:

1) att 1 200 000 kronor ställdes till förfogande för byggande av cisterner för 20 000 kbm motorfotogen, att uthyras till importörer, att lagringsskyldigheten beträffande motorfotogen i sammanhang härmed höjdes och att för anläggningarnas tillkomst erforderliga utredningar och åtgärder omedelbart uppdroges åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i samråd med bensin- och oljenämnden;

2) att ett förslagsanslag av högst 1 200 000 kronor ställdes till reservförrådsnämndens förfogande som bidrag för ökad konsumentlagring, och att härför erforderliga utredningar uppdroges åt reservförrådsnämnden i samråd med bensin- och oljenämnden.

För egen del har *industrikommissionen* i skrivelsen den 20 mars 1940 anført i huvudsak följande:

Den ökade lagring av oljor för jordbrukets behov, som helt visst vore av behovet starkt påkallad, syntes kunna vinnas genom fullföljande av den påbörjade lagringen hos konsumenterna, därest medel till bidrag ställdes till förfogande eller andra lättnader bereddades lagerhållarna. Denna form för lagring vore också med hänsyn till skydd mot förstörelse och ur distribu-

tionssynpunkt särskilt lämplig. Understödet borde emellertid — såsom riksdagens jordbruksutskott uttalat (utlåtande nr 56 vid 1939 års lagtima riksdag) — lämnas på sådana villkor, att lagerdeltagarnas rätt att vid kristillfälle behålla den lagrade varan icke därigenom minskades. Dylik konsumentlagring enligt nu gällande principer men med statsbidrag till anläggningkostnader syntes vara att föredraga framför lagring för reservförrådsnämndens räkning.

Emellertid syntes den föreslagna stödverksamheten för konsumentlagringen icke kunna komma till stånd utan vidare utredning. Lagringen kunde också bliva rätt tidskrävande. Det vore därför enligt industrikommissionens mening angeläget, att, vid sidan av en utvidgad konsumentlagring, ett snabbar lagringsförfarande kunde åstadkommas. Den av livsmedelskommissionen ifrågasatta mellanhandslagringen syntes därvid icke kunna ifrågakomma, enär denna lagring, såsom bensin- och oljenämnden framhållit, icke kunde genomföras med mindre vissa ganska omfattande försörjnings- och distributionsproblem närmare klarlagts. Kommissionen ansåge, att åtgärder omedelbart borde vidtagas för ökad lagring av oljor hos importörerna på sätt bensin- och oljenämnden föreslagit.

Med stöd av vad sålunda anförts har industrikommissionen tillstyrkt, att bensin- och oljenämndens nyss anförda förslag bringas till utförande.

Departementschefen.

Den fortgående utvecklingen beträffande jordbrukets produktionsmetoder har efter hand föranlett en ökad användning av mineraloljedrivna motorer inom näringen. I den mån brist på arbetskraft inom jordbruket uppkommer, skulle en sådan kunna motverkas genom ett intensivare utnyttjande av tillgängliga motoriserade jordbruksmaskiner. I nuvarande läge synes därför med hänsyn till jordbrukets betydelse för landets folkförsörjning särskilt angeläget, att åtgärder vidtagas, så att näringens behov av brännolja såvitt möjligt kan tillgodoses.

Såsom av det tidigare anförda framgår, har staten genom olika åtgärder sökt öka lagerhållningen av mineraloljor inom landet. Föreskrifter ha sålunda meddelats för importörer av olja att hålla vissa minimilager. Vidare har staten genom att göra vissa utfästelser sökt intressera sammanslutningar och enskilda företagare inom jordbruket att öka den normala lagerhållningen. Slutligen ingå flytande bränslen av olika slag i de statliga reservförråden. En förutsättning för ökad lagerhållning av brännoljor inom landet har emellertid i viss utsträckning varit, att lämpliga lagerutrymmen tillskapats. Även härvid ha åtgärder vidtagits av det allmänna. Genom statens försorg äro sålunda lagerutrymmen, däribland åtskilliga bombsäkra, under utbyggnad. Vissa av dem äro redan färdigställda.

Vid införandet av bestämmelser om minimilager räknade man med att efter hand uppnå en lagring av 30 procent av årsomsättningen. Utbyggnadsprogrammet för motsvarande ökning av lagerutrymmen upptog kostnader för sprängningsarbeten och anskaffande av cisterner till ett samman-

lagt belopp av 20 000 000 kronor. Det uppgjorda programmet har icke medgivit, att den lagerökning hos importörerna, som eftersträfvats, ännu kunnat uppnås. Ej heller har den till följd av avtalet mellan staten och Svenska lantmännens riksförbund skedda lagerökningen nått den omfattning, som skulle varit önskvärd. Enligt vad för mig uppgivits, har riksförbundet på ett tidigt stadium gjort beställningar av erforderliga lagerbehållare hos utländska leverantörer, som på grund av krigsförhållandena icke kunnat hålla avtalade leveranstider. De cisterner som hittills levererats ha omedelbart fyllts med brännolja. Några större kvantiteter ha emellertid icke kunnat lagras på detta sätt. En ökning av lagerhållningen av brännolja för jordbrukets behov synes därför önskvärd.

Möjligheterna att genom import uppnå en sådan ökning i lagerhållningen äro för tillfället ytterst ovissa. Därest importmöjligheter skulle yppa sig, är det likväl en angelägenhet av största vikt, att de kunna omedelbart tillvaratagas, och statsmakterna böra därför enligt min mening vid planerandet och ordnandet av lagerutrymmen för en ökad brännoljelagring för jordbrukets behov tills vidare förfara, som om import i nödig omfattning alltjämt vore öppen.

Såsom framhållits i den tidigare anförda, inom livsmedelskommissionen utarbetade promemorian, äro importörfirmornas lageranläggningar sammanförda till ett jämförelsevis ringa antal orter, varför svårigheter kunna uppstå vid distributionen till konsumenterna under mobilisering. Även hänsynen till sårbarheten i händelse av krig talar för att det vid sidan av redan förefintliga lagerutrymmen skapas nya *lagercentraler* på lämpliga platser inom eller i närheten av större jordbrukscentra. Vid sidan av dessa större lagercentraler synas ökade lagerutrymmen böra tillskapas hos enskilda förbrukare, samtidigt som intresset för lagerhållningen bör väckas genom att vissa fördelar förenas med hållandet av *konsumentlager* i anordnade lagerutrymmen.

Behovet av lagercentraler har angivits till 20 cisterner, var och en rymmande 1 000 kubikmeter, alltså tillhoppa 20 000 kubikmeter. Kostnaden för dessa anläggningar skulle enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens beräkningar uppgå till i runt tal 1 500 000 kronor vid användning av svenskt material.

Lagerhållningen i lagercentralerna har föreslagits skola handhas antingen av lantmannaorganisationer eller av importörerna. Båda dessa kategorier av lagerhållare synas kunna komma i fråga, varjämte även statens reservförrådsnämnd i lämpliga fall bör delta i lagerhållningen. Frågan om vilken av dessa vägar, som bör beträdas, synes icke behöva vid varje tillfälle lösas på samma sätt utan bör i stället göras till föremål för prövning i särskilda fall. Tankanläggningarna böra vara statens egendom och uthyras till enskilda eller sammanslutningar på sätt sker i fråga om övriga lagerbehållare, som anskaffats genom statsverkets försorg. Nu föreslagna an-

läggningar synas emellertid lämpligen böra å statens vägnar förvaltas av reservförrådsnämnden.

Konsumentlagren böra finnas hos jordbrukarna själva och förvaras i cisterner om 5 och 10 kubikmeters rymd. De hörda myndigheterna ha föreslagit, att 1 000 cisterner av vardera slaget anskaffas. Kostnaden härför har av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen beräknats till 2 100 000 kronor. Jag biträder förslaget även i denna del. Anskaffningen av cisternerna bör ombesörjas av staten men det synes lämpligt att äganderätten till dessa, sedan amortering skett genom erläggande av hyra, övergår till lagerhållarna. Tillsynen över konsumentlagren av brännolja torde kunna utövas av livsmedelskommissionen i samråd med bensin- och oljenämnden.

För att uppmuntra de enskilda jordbrukarna till sådan lagring, varom här är fråga, bör staten lämna erforderligt stöd. Dyligt stöd synes numera särskilt påkallat med hänsyn till de ökade kostnader, som äro förenade med den planerade lagringen. Stödet synes kunna lämnas genom att viss ersättning utgår för lagerhållningen eller ock att cisternerna utlämnas till lagerhållarna till lägre priser än vad som motsvarar anskaffningskostnaderna. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga bestämmelser i detta avseende.

Kostnaderna för anskaffning av de olika cisternerna böra bestridas från särskilt anslag å kapitalbudgeten. I den mån särskild ersättning finnes böra utgå till de enskilda lagerhållarna för lagringen, torde kostnaderna härför böra bestridas från det anslag till Allmänna utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder, varom förslag kommer att framläggas.

Av vikt är att åtgärder snarast kunna vidtagas för cisternernas anskaffande. Jag utgår ifrån att för närvarande endast svenskt material i allmänhet kommer att stå till förfogande. Enligt vad som meddelats mig, måste den kvantitet grovplåt, som åtgår till lagercisternerna, anses vara för svenska förhållanden rätt stor. Vid fördelning på olika svenska verk och under förutsättning att de erforderliga plåtleveranserna givas företräde framför inneliggande civila beställningar men icke framför andra statliga leveranser, synes man kunna räkna med en leveranstid av 1—2½ månader. Tiden för verkstadsarbetet med cisternernas sammansättning har icke kunnat närmare angivas. Det förväntas emellertid, att verkstadsleveranserna, ehuru lämpligen fördelade på ett flertal företag, komma att taga avsevärd tid.

För beräkning av erforderliga anslag för anskaffning av nu föreslagna 20 större och 2 000 mindre cisterner torde väg- och vattenbyggnadsstyrelsens kalkyler böra ligga till grund. Kostnaderna skulle sålunda uppgå till sammanlagt 3 600 000 kronor. Detta belopp torde sålunda böra äskas under fonden för förslag till statsverket. Frågan om avskrivning av investeringen anmäles senare av chefen för finansdepartementet.

Proposition i ärendet läser jämlikt § 54 riksdagsordningen kunna avlåtas

utan hinder av att den för propositioners avlämnande till riksdagen i allmänhet stadgade tiden gått till ända.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för lagring av brännolja i enlighet med vad nu förordats,

dels ock till *Bestridande av kostnader för inköp av brännolja* till *Bestridande av kostnader för inköp av brännolja* till *Bestridande av kostnader för inköp av brännolja* till *Bestridande av kostnader för inköp av brännolja* till riksdagen för budgetåret 1939/40 å kapitalbudgeten under fonden för förlag till statsverket anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 3 600 000.

Med bifall till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan, förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Folke Ericson.
